

AMDUAT. EN ILTMASKINE

INTRODUKTION

***Om at kunne leve blandt de døde
Jeg rettede på din maske.
Dit hoved var faldet ned fra puden.
Så afpillet og ødelagt at se på.
Mor viste mig, at man kunne dø ung.
Du viste mig, hvor gammel man kan blive.
I mit ansigt ser jeg jeres.
I jeres ser jeg mine børn***

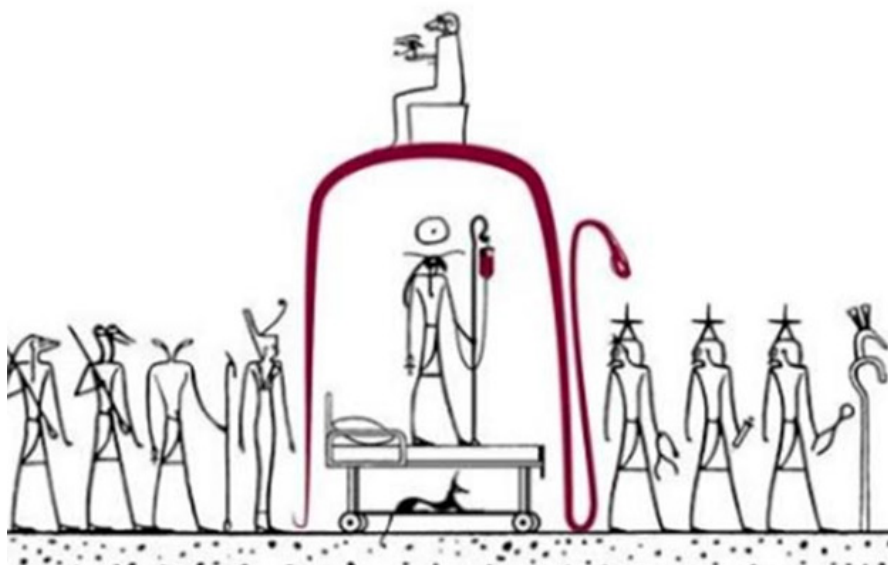
Harald Voetmann, Amduat. En iltmaskine, 2018

KÆRE UNDERVISER

Fra 1. juni – 12. juni 2021 opfører Hotel Pro Forma ved kunstnerisk leder Kirsten Dehlholm forestillingen AMDUAT. En iltmaskine - anden del i Hotel Pro Formas underverdenstrilogi på Teater Republique.

AMDUAT. En iltmaskine er baseret på Harald Voetmanns anmelderroste roman af samme navn og en smuk sammenskrivning af to fortællinger. Den ene handler om den ægyptiske solguds rejse gennem dødsriget om natten. En fortælling der er malet på gravvægge i Kongernes Dal og kaldes Amduat – ”det, som findes i underverdenen”. Den anden fortælling handler om en mand, der dør af lungebetændelse på Holbæk sygehus.

I et tværkunstnerisk møde med lydbilleder fra danske hospitalsmiljøer samt ægyptiske stemmer og musik, billedkunst, performance og koreografi undersøger Hotel Pro Forma vores forhold til døden og dens ritualer. AMDUAT. En iltmaskine opføres på en 28 meter lang scene.

UNDERVISNINGSMATERIALE

I det følgende materiale finder I materiale og forslag til hvordan det litterære værk og forestillingen AMDUAT. En iltsmaskine kan indgå i undervisningen i dansk, drama, musik, religion og oldtidskundskab med indledende tekst, tilpassede spørgsmål og/eller diskussionsforslag og opgaveforslag til fagene.

Materialet er opdelt i 2 dele og indeholder en introduktion og undervisningsmateriale.

Introduktionen indeholder:

- 'En gravkammertekst' - beskrivelse af den egyptiske gravtekst "Amduat" og den religiøse og historiske kontekst
- 'En iltsmaskine' - kort beskrivelse af Harald Voetmanns bog "Amduat. En iltsmaskine"
- Kort beskrivelse af forestillingen "Amduat. En iltsmaskine"
- Interview med Kirsten Dehlholm om forestillingen "Amduat. En iltsmaskine"

Undervisningsmaterialet indeholder forslag til undervisningen i:

- Oldtidskundskab
- Religion
- Dansk
- Musik
- Drama

FORMIDDAGSFORESTILLING

TIRSDAG D. 8. JUNI, 2021 KL. 12.00

Tirsdag d. 8. juni, 2021 kl. 12.00 opfører vi AMDUAT. En iltmaskine for gymnasier og højskoler med efterfølgende Artist talk, hvor eleverne frit kan stille spørgsmål til Hotel Pro Formas kunstneriske leder Kirsten Dehlholm og de medvirkende.

Dato:	Tirsdag d. 8. juni 2021
Tidspunkt:	Kl. 12.00 - ca. 14.20
Sted:	Teater Republique Østerfælled Torv 37 2100 København Ø
Billetpris:	40 kr. ekskl. gebyr
Reservation:	brugteatret.dk

Har I spørgsmål vedrørende bestilling af billetter, er I velkommen at kontakte os på **billet@hotelproforma.dk**

Mange hilsner
Hotel Pro Forma

AMDUAT – EN GRAVKAMMERTEKST

AMDUAT

For egypterne var den fysiske verden og deres religion uadskillelige. Som de fleste andre kulturer i oldtiden havde egypterne en cyklisk forståelse af tid og liv. Med Nilens oversvømmelse observerede oldtidens egyptere en årligt tilbagevendende begivenhed, som var grundlaget for deres liv. Denne cyklus overførte de til deres forståelse af verden som helhed. Det vil sige, at for egypterne kørte verden og tiden i ring ligesom de vigtigste naturfænomener gjorde det. Nilens oversvømmelse og den efterfølgende høst gentog sig hvert år, ligesom solens op- og nedgang var daglige repetitioner. Egypternes største frygt var risikoen for, at disse livsvigtige begivenheder i værste fald kunne gå i stå, hvormed alt liv ville ophøre.

Derfor var det nødvendigt at gennemføre religiøse ritualer fortløbende for at sikre, at livets hjul blev ved med at dreje og tingenes tilstand aldrig ændrede sig.

Døden og efterlivet var en allestedsnærværende faktor i hverdagen. Livet på jorden var blot et stadie før et evigt liv i Aaru, sivmarkerne, efterlivets gud Osiris' frugtbare rige. Derfor brugte egypterne mange ressourcer på at forberede sig på og sikre sig deres efterliv. Ideer og forklaringsrammer for døden og hvad denne indebar, blev fortalt gennem underverdensmyter og myter om rejsen op ad Nattens Flod til dødsriget Duat. For enden af denne rejse blev det jorddige liv bedømt ved at veje sjælen. Udfaldet var enten at blive dømt til "den anden død" hvormed man endegyldigt

fjernes fra livets cyklus eller at blive genfødt og genforenet med sin krop til et evigt liv i Osiris' paradis. Målet med de gamle egypteres omfattende begravelsesritualer, dødelitteratur, mumificering og balsameringsudstyr var at sikre den døde genfødsel og evigt liv.

Gravteksten "Amduat", oversat "dét, der er i underverden", er en af de ældste og vigtigste tekster om døden og underverden fra den egyptiske oldtid. Den tidligste, komplette version af "Amduat" findes skrevet på væggene i Thutmose III's grav i Kongens Dal og stammer fra Det Nye Kongerige, 1550-1070 f.v.t. I modsætning til andre gravtekster var Amduat først og fremmest forbeholdt egyptiske konger. Fra ca. 1069-945 f.v.t. ophørte "Amduat" med at være et rent kongeligt privilegium og blev mere udbredt. Fra kun at blive skrevet på vægge i grave, begyndte man at skrive teksten på papyrusruller og direkte på kister, hvormed en langsom demokratisering af "Amduat" blev muliggjort.

I Det Gamle Rige begynder monarkerne at blive anset som sønner af solguden Ra. Ra blev født hver morgen i øst og rejste i tolv timer over himmelen mod vest i sin båd. Når han nåede vest døde han og fortsatte sin rejse i underverden, Duat, under navnet Adu, lig. Guidet af dødsguden Anubis, sejlede solguden gennem Duat op af Nattens Flod, som var inddelt i 12 passager, hvor hver port åbnede op for hver sin udfordring, én for hver af nattens timer. 12 gange skulle Ra bekæmpe kaoskræfter, ofte symboliseret af en kæmpe slange, for

at blive forenet med Osiris, efterlivet, underverdens og genfødselens gud. Hver nat kæmpede solguden således en hård kamp mod kaos for dermed sikre kosmos og sin egen genfødsel i øst, bevisliggjort ved solens genopstigning i øst. Da faraoerne blev set som personificeringer af Ra, tog de afdøde faraoer den samme rejse gennem underverden. I deres undersåtters øjne skulle faraoerne ligesom Ra hver nat sikre at kaos blev holdt for døren så verdensordenen kunne bestå og faraoen blive genfødt. "Amduat" var en slags overlevelsesguide bestående af beskrivelser af, hvad der er i underverden, råd og magiske formularer, som skulle hjælpe den døde på sin farlige rejse gennem Duat og sikre udfaldet ved den endelige dom over den afdødes jordlige liv. Teksten blev placeret i gravene for at den afdøde kunne tage den med sig herfra ned i underverden. "Amduat" er opdelt i 12 dele, én for hver af nattens timer, som beskriver rejsen gennem underverdenens 12 passager. Hver af disse dele repræsenterer de forskellige allierede og fjender, guder og monstre, som solguden, og den afdøde farao, ville møde. Tekstens hovedformål var at opremse navnene på disse guder og monstre til den døde Faraos ånd, så han kunne kalde dem til hjælp eller bruge deres hemmelige navn til at besejre. Derudover viser illustrationerne også topografien af de tolv divisioner af underverdenen. Formålet med "Amduat" var dog ikke at lave et kort over underverdenen, men at beskrive hvor og hvordan den afdøde skulle klare de nødvendige overgangsriter, man skulle komme igennem for at nå det evige liv.

Harald Voetmann. Fotograf: Johanne Thorup Dalgaard

EN ILMASKINE

Harald Voetmann er uddannet fra forfatter-skolen, men har også taget en BA i Latin på Københavns universitet. Dette bevidner hans store viden og interesse i oldtiden og dens mytologi. Indflydelsen beskrives således på Gyldendals hjemmeside: Interessen for antikkens tankegods i kollision med nutidens rationalitet er karakteristisk for Harald Voetmanns bøger.

"Amduat. En iltmaskine" er en sammen-skrivning af to fortællinger. Den ene om den egyptiske solguds natlige rejse gennem dødsriget, gravkammerteksten "Amduat". Den anden fortælling er om en mand, som dør af en lungebetændelse på Holbæk Sygehus. Scenen er gravkammeret og samtidigt hospitalsstuen på sygehuset. Sønnen sidder ved faderens side, mens

faderen glider ind og ud af bevidsthed. Harald Voetmann er sønnen og den døende mand hans far. Faderen tog Harald med til Egypten, da sønnen som 12-årig mister sin mor. Med denne bog tager sønnen faderen med til Egypten og følger ham på vej i dødsriget, som faraoerne blev fulgt af Anubis. Reflekteret i den store mytologiske fortælling, bindes en meget intim og privat oplevelse sammen med det, der gør os en del af det store hele.

Gennem poetiske, beskrivende og galgenhumoristiske tekstfragmenter og parafraseringer af den gamle gravkammertekst placerer Harald Voetmann læseren i en position, hvor man både er vidne til faderens dødsproces og sønnens afsked med hans far. Man lukkes ind i et meget personligt rum, som samtidigt er til skue i den offentlige institution. Det personlige mikrokosmos og mytiske makrokosmos bliver sat overfor hinanden, hvormed det tydeliggøres, at de to er gensidigt afhængige. Myter eksisterer kun i kraft af mennesket, der tror på dem. Mennesket behøver myten for at forstå sin eksistens.

"Amduat. En iltmaskine" blotlægger dét at gå bort og dét at tage afsked. Det profane ved dødsprocessen, det fysiske forfald, den daglige pleje og hverdag, der

omgiver forløbet, kolliderer med de universelle spørgsmål, den store verden og dødens eviggyldighed som mytologien repræsenterer. Samtidigt lukkes vi ind i en proces, vi sjældent får at se og som mange af os vender ansigtet væk fra: døden. Døden går langsomt, men alligevel alt for hurtigt. I bogen mærkes dette ikke blot igennem beskrivelserne af reelle hospitalsscener og fysisk tilbagegang, men også ved teksternes forskellige form, længder, indhold og begribelighed. Voetmann blander digte, hverdagsminder, abstrakte sammenligninger og korte beskrivelser med den mytologiske fortællingsform, billedsprog og handling.

Med Kirsten Dehlholms ord er teksten "en blanding af noget meget ophøjet og mytisk og så noget helt nede på jorden "her og nu" fra en sygestue på Holbæk hospital, hvor der ikke er særlig sjovt at være og hvor maden sikkert er lige så forfærdelig, som på andre hospitaler, så man mister appetitten. Det er den her blanding som er meget fantastisk og vidunderlig. "En dør er en kniv. En kniv er en time", skriver Voetmann, og med ét bliver døren mellem de 12 passager i Duat til en kniv i hjertet. En kniv for hver time, faderen kommer nærmere rejsens ende.

AMDUAT. EN ILTMASKINE AF HOTEL PRO FORMA

Amduat. En iltmaskine er en sammenskrivning af to fortællinger: 1) den ægyptiske solguds rejse gennem dødsriget om natten. En fortælling der er malet i ægyptiske gravkamre og kaldes Amduat – ”det som findes i underverdenen.” 2) en mand, som dør af lungebetændelse på Holbæk sygehus. Den mand er far til sønnen, forfatteren Harald Voetmann, som fortæller historien.

Forestillingen fortæller om at give slip på livet, skrevet med galgenhumoristisk sans for livets grundvilkår og dødens uafvendelighed. Dødslejet er fortællingen, underverdenen er formen. Et personligt rum og et mytologisk rum spejler sig i hinanden og forenes i store maleriske scenebilleder, bredt ud over et 28 m langt lærred. Publikums blik følger fra side til side de seks dansere, sygesengen og den unge dreng. Det hele sker på baggrund af fascinerende ægyptiske dyre og menneskeskikkelser, mens roterende skulpturer fra loftet kaster skygger og stillestående apparater på gulvet erindrer om sygehusets væsen. Sengen som et fartøj er solens båd og performerne er himmelbavianer og plejepersonale.

Det hele er indsat i et musikalsk univers af rytmisk elektronisk ægyptisk musik, fusioneret med lyde og stemmer (dj Hari Shankar Kishore), indrammet af lydlandskaber fra danske hospitalsmiljøer (Marie Højlund).

Performere: Bo Madvig, 6 dansere og en 15-årig dreng.

DJ: Hari Shankar Kishore.

Lydlandskab: Marie Højlund.

Instruktion, scenografi: Kirsten Dehlholm, Jon R. Skulberg.

Tekst: Harald Voetmann.

Video: Magnus Pind Bjerre.

Lysdesign: Jesper Kongshaug.

Kostume: Kit Wan (Sydkorea).

Skulpturer: Astrid Myntekær.

Produktion: Hotel Pro Forma

SAMTALE MED KIRSTEN DEHLHOLM

Om AMDUAT. En iltmaskine. Af Marie Dahl, maj 2019

Hvor stødte du på "Amduat" første gang? Var det igennem Harald Voetmann?

For nogle år siden søgte jeg nogen til at skrive en kort tekst, jeg kunne opføre til en performance i vores daværende Hotel Pro Forma-rum på Strandlodsvej. Rummet skulle fyldes med røg, så jeg søgte nogen, der kunne skrive en tekst til et rum fyldt med røg. Jeg søgte lidt vidt og bredt og spurgte også Harald Voetmann - jeg kendte flere af hans romaner. Og så kom han med et kort tekstoplæg, som ikke havde en titel, men

handlede om den egyptiske underverden. Tekstfragmenterne var svære at bruge. Jeg vidste ikke rigtig hvordan jeg skulle bruge dem. Men jeg var åben for det.

Det endte så med, at jeg ikke kom til at bruge dem til den performance, fordi vi senere lavede en ansøgning til kunsthonden med tre projekter, som tilsammen skulle blive en underverdenstrilogi. Hans tekstoplæg blev anden del af denne trilogi.

Så det var før han havde skrevet bogen "Amduat. En iltmaskine"?

Ja det var det. Han havde kun skrevet meget lidt.

Betyder det, at Amduat som forestillingsidé og Amduat som bog er parallelle?

Ja, det er de. Jeg havde ikke en bog at hælde mig til, for den fandtes ikke på det tidspunkt.

Hvad er det, du godt kan lide ved at arbejde sammen med forfattere i stedet for dramatikere?

Det er, at de ikke dramatiserer teksten. Det skal jeg nok finde ud af at gøre. Det er min opgave at gøre. De skriver en tekst. Det kan være et digt, en historie, en fortælling, et essay, men en ikke-dramatisk tekst, som jeg så nok skal finde ud af at dramatisere.

Dog har jeg jo faktisk arbejdet sammen med én dramatiker, Astrid Øye. Forestillingen hed "Den der hvisker lyver". Det er en dramatisk tekst, med et plot og psykologiske karakterer, og det var fordi jeg havde lyst til at afprøve det. Jeg havde set en forestilling af Astrid Øye, som jeg godt kunne lide, så jeg bad hende om at skrive en tekst til mig. Men hun skulle skrive den til et bestemt visuelt koncept, hvor scenen var nogle lange baner. Hun måtte ikke lave lange sætninger, bortset fra én lang monolog. Og det gjorde hun vældig fint, og teksten fungerede fantastisk. Jeg synes,

det er en af de sjoveste forestillinger, jeg har lavet. Så dét var en dramatisk tekst, hun skrev til mig. Men det er den eneste gang.

Jeg har også brugt en roman af Vladimir Nabokov, "Latter i mørket." En roman med psykologiske karakterer, som Mogens Rukow skulle omskrive til mig. Men jeg endte med at lave meget om på Mogens Rukows tekst. Det blev altså en slags dramatisk tekst, som jeg iscenesatte. Men der har været meget få af sådanne tekster. Alle andre tekstre har været ikke-dramatiske tekster, poetiske eller konceptuelle tekster.

Hvad er det ved Harald Voetmanns tekst, som tiltrækker dig?

Der er nogle meget fine billeder i teksten, som udgår fra Amduat. Så der er nogle fantastiske billeder at tage fat i. Samtidigt er der også nogle næsten platte, sjove situationer fra hans barndom eller faderens liv, helt korte ting, han beskriver, ud over det der sker lige nu og her med faderen, som ikke vil spise pølsesuppe eller gerne vil have pølsesuppe. Det er en blanding af noget meget ophøjet og mytisk og noget som er helt nede på jorden, her og nu, fra en sygestue på Holbæk hospital, hvor der ikke er særlig sjovt at være, og hvor maden sikkert er lige så forfærdelig, som på andre hospitaler, så man mister appetitten. Det er den blanding, der er så fin og vidunderlig.

Harald interesserer sig for gamle ting. F.eks. har han skrevet en bog om Tycho Brahe, og så har han studeret græsk og latin. Han

interessere sig meget for antikken og får meget ud af den. Han er i sit eget univers, sammen med alt det gamle. Det synes jeg er spændende. At han ikke følger nogle som helst trends. Det er så skønt. Og så har han humor.

I bogen er der to forskellige ting, der sker sideløbende: faderens død, altså selve dødsprocessen og så forløbet at se sin far dø. Som læser følger man en dødsproces, men man følger også et menneske, der er vidne til et andet menneskes død. Jeg finder det enormt smukt, den måde Harald Voetmann beskriver det at være et vidne til døden og dødsprocessen. Nogle af beskrivelserne er ret voldsomme, direkte og uskønne. Der er grønt snot og galde. Men det er jo dét han er vidne til, og vi oplever ham som vidne. Tænker du at vi, som publikum til forestillingen, bliver vidner til et menneske, der langsomt dør og bevidner en teenagedreng, der langsomt mister sin far? Hvad er det du gerne vil vise?

Jeg vil gerne vise dødsprocessen. Hvis jeg kan. Og så er det interessant at tage den egyptiske, mytologiske dødsrejse og bruge den visuelt. For, hvordan kan man vise en dødsproces? Hvordan viser man det Enki-du siger i forestillingen Gilgamesh: "og nu siger livet fra." Et menneske dør. Livet siger fra. Han/hun slutter med at ånde, sjælen forsvinder. Det kan man jo ikke vise direkte i en forestilling – eller det kan man sådan set godt med kamera, men det vil jeg ikke gøre. Men så kan man transformere det til den egyptiske underverdens mytologi, som

er meget visuel og spektakulær, med alle de fabelvæsener og guder og myterne om guderne, som har hver deres karakterer og egenskaber, som man kan bringe i spil. Så det er døden, dødsprocessen, jeg vil vise.

Samtidigt er jeg simpelthen så fascineret af de egyptiske karakterer fra gravkammertegningerne. Se på hvordan de både er i front og profil på samme tid. Man kan heller ikke lige se om de er mænd eller kvinder. Nogle af guderne har dyremasker på, så forskellige egenskaber er overført fra dyr. Det er så fascinerende og det ægger ens fantasi, fordi det både er uhyggeligt og mærkeligt. Hvad det hele så egentlig betyder er jeg ikke sikker på. Men der er jo store beskrivelser af dødsrejsen i de egyptiske dødeboøger.

I den egyptiske mytologi er man blot skindød indtil man har klaret dødsrejsen gennem underverden og har overkommet de 12 farlige opgaver og udfordringer. Først efterfølgende bliver ens hjerte, hvor sjælen mentes at bo, vejet mod en fjer. Hvis dit hjerte er lige så let eller lettere end fjerden, bliver du genfødt og kan starte dit efterliv i paradiset. Hvis ikke, så dør du "den anden død" og forsvinder for evigt ud af den kosmiske cyklus. Den fysiske død er altså ikke den endelige død.

Det er godt at sjælen bliver vejet. Jeg kan lige forestille mig den meget tynde Bo Madvig stille sig ud på en vægt. Det skal han. Han skal stå på en vægt.

Hvordan kommer Amduat til at være opbygget? Og hvordan kommer du til at bruge Voetmanns tekst? Som basis for dialoger, monologer eller som en æstetisk form.

Danserne skal ikke sige noget. Teksten bliver projiceret op på bagskærmen. Det er ikke en tekst, der hverken skal siges eller synges. Den vises og læses af publikum, fordi den har en så litterær karakter. Men der nogle vidunderlige sætninger, som jeg heller ikke forstår: En kniv er en dør. En dør er en time... Harald prøvede at forklare, hvor det kom fra. Jeg forstod det ikke helt, men det er så fascinerende billeder. Så de skal bare stå der, som sentenser, som udsagn. Jeg vil dog ikke udelukke, at faderen og sønnen kommer til at sige enkelte sætninger sammen med de projicerede tekster.

Og så er der jo den fantastiske Frederik, drengen som spillede med i Kosmos, som jeg har indført som en slags ung Harald Voetmann. Det var jeg nødt til at gøre, for faderens sygeseng skal skubbes hen over scenen og det er ikke en robot, der skal gøre det. Så jeg har indført at drengen skubber den, og så bliver han jo sønnen.

Hvorfor har du valgt at det er en dreng, et barn i stedet for en voksen mand, der spiller Harald Voetmann?

Det er simpelthen bare fordi Frederik er så god som spiller. Han er en gammelklog, speciel dreng. Og det gør ikke så meget om han er 13 eller 16 eller 30. Hvis jeg ikke havde kendt Frederik, ville jeg ikke have valgt

det. Så havde jeg nok valgt ikke at bruge nogen eller en ældre dreng. Men Frederik er så speciel.

Jeg troede, at det var et bevidst valgt, fordi Harald Voetmann i teksten fortæller at han mister sin mor, da han er 12. Så med Frederik er det lidt som om, han bliver sat tilbage dertil.

Det er lidt som om, han er tilbage til da moderen døde.

Det jeg godt kan lide ved dit arbejde er, at du fortolker et tema ved at åbne et æstetisk rum, som sætter publikum i arbejde intellektuelt. Du får folk til at stille spørgsmål og tænke og undres. Man kommer ud og tænker "hvad betyder dét? Det ved jeg ikke, det må jeg tænke noget mere over." Vil du gerne have folk til at undres?

Ja bestemt. Jeg vil gerne have at folk undres og går hjem med noget, de ikke forstod og så måske forstår næste dag, tre uger eller et år senere. Der er altid noget jeg selv heller ikke forstår. Der skal være noget man undrer sig over. Det skal der være i enhver forestilling. Det kan være tekstligt, visuelt eller indholdsmæssigt eller noget helt andet. Det skal der være.

Betyder det så, at du ikke har noget ønske om, at folk skal gå ud med en bestemt oplevelse?

Ja, ikke en bestemt oplevelse. Og heller ikke den samme oplevelse. For vi så er forskellige alle sammen.

Det at du ikke har som mål at forklare eller vise årsag og virkning tyder på, at du stoler på, at publikum er intelligente og kompetente mennesker.

Jamen det gør jeg. Jeg stoler og har tillid til, at mit publikum kan forstå. I hvert tilfælde kan de sanse, føle og opfatte. Og, hvis de ikke kan forstå det med det samme, så kan de det måske tre uger efter. Og som jeg

ved, mange har sagt om mine forestillinger: jeg forstod det ikke, men jeg har aldrig glemt det. Det er en anden måde at huske og forstå på, som jeg respekterer fuldstændig, for sådan har jeg det selv. Hvis jeg går ind og ser noget, jeg ikke forstår, så er det slet ikke sikkert, at jeg senere forstår det. Men jeg har aldrig glemt det, fordi det sætter sig som et sanseligt indtryk eller sanseligt aftryk i mig. Der er mange ting i livet, vi ikke forstår.

Der er mange ting vi ikke forstår intellektuelt, men sanseligt, æstetisk eller følelsesmæssigt.

Ja.